

ОСОБЛИВОСТІ ІНТОНУВАННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ІНТЕНСИФІКОВАНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ РІЗНОЇ ПРАГМАТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

Різноманітність прагматичних завдань, які виникають в умовах реальної комунікації, демонструє наскільки тісно мовлення вплетене у людські відносини та дії, завдяки чому його сприйняття залежить не тільки від знання мови як системи кодифікованих знаків, але також від її розуміння як різновиду практичної діяльності [1, 142].

Це дає підстави вважати, що у процесі навчання іноземної мови доцільно засвоювати стійкі навички культури коректного інтонаційного оформлення мовлення у реально існуючих ситуаціях спілкування. Особлива значущість просодичних засобів у реалізації прагматичного аспекту визнається практично всіма лінгвістами. При цьому їм відводиться роль "підсилювачів прагматичного значення й ефекту" [2]. Як бачимо, здатність до коректного інтонування інтенсифікованих висловлювань із врахуванням їх прагматичної мети набуває особливої ваги у процесі адекватної передачі інформації та підсилення її комунікативного впливу на співрозмовника. Проте засвоєння таких навичок потребує, як відомо, наявності результатів дослідження просодичних особливостей інтенсифікації експресивних висловлювань різної прагматичної спрямованості.

Виходячи з цього, нами було проведено відповідне експериментально-фонетичне дослідження англійських офіційних та неофіційних інтенсифікованих висловлювань, спрямованих на досягнення певної комунікативно-прагматичної настанови [3]. У ході експериментально-фонетичного дослідження вказаних інтенсифікованих висловлювань встановлено особливості взаємодії усіх відомих [4] просодичних підсистем.

Дослідженням виявлено, що у неофіційному стилі найчастотнішою при оформленні інтенсифікованих висловлювань різної прагматичної спрямованості є рівна низька передшкала при меншій кількості висхідної низької. В офіційному стилі відзначені рівна та висхідна низька передшкали.

При підсиленні висловлювань різної прагматичної спрямованості мелодійна шкала може виступати інтенсифікатором як самостійно, так і разом з іншими засобами. Зокрема, у неофіційному стилі інтенсифіковані висловлювання схвалення, переконування, несхвалення та незадоволення передаються рівною високою та низхідною ступінчастою шкалами. В офіційному стилі висловлювання вказаних прагматичних спрямованостей характеризуються рівною низькою, низхідною ступінчастою та ковзною шкалами. Інтенсифіковані висловлювання неофіційного та офіційного стилів, комунікативно-прагматичною настановою яких є "подяка", "заохочення", "інформування", "критика", "незадоволення", маніфестуються рівною високою та середньою, низхідною ступінчастою та ковзною шкалами. Рівними типами шкали передаються інтенсифіковані заперечення, вітання, запит інформації, вибачення. Менш частотна висхідна ступінчаста шкала має місце при інтенсифікації схвалення, захоплення та примушення.

Усім без винятку розглянутим інтенсифікованим висловлюванням різної прагматичної спрямованості притаманний рівний рух тону на першому наголошеному складі. Проте засобом інтенсифікації виступає відзначений низхідний рух тону, який, будучи складовим низхідного кінетичного тону чи низхідної ковзної шкали, слугує підсиленню висловлювань схвалення, компліменту, подяки, зацікавлення, вітання, пояснення, переконування, несхвалення, заперечення, критики, незадоволення, погрози у неофіційному стилі та захоплення, -схвалення, заохочення, інформування, переконування, незадоволення в офіційному. Низхідний рух тону, на думку аудиторів, надає впевнено-емоційного характеру висловлюванням при їх підсиленні.

Спостереження за термінальним тоном свідчать про те, що всі досліджувані висловлювання інтенсифікуються низхідним тоном. Висловлювання схвалення, компліменту та захоплення підсилюються високо-низхідним термінальним тоном широкого та розширеного діапазону. При цьому для інтенсифікованих захоплення та заохочення в офіційному стилі найбільш рекурентним є середньо-низхідний тон. Термінальні тони, які оформлюють інтенсифіковані зацікавлення, кваліфікувалися аудитором як високі низхідні розширеного та

середнього діапазонів. Інтенсифіковані висловлювання пояснення, вибачення, запиту інформації, інформування, вітання, переконування неофіційного стилю найчастіше оформлюються середньо-низхідним термінальним тоном. Високо-низхідний термінальний тон при підсиленні даних висловлювань сприяє досягненню вищого рівня інтенсифікації. В офіційному стилі інтенсифіковані висловлювання з комунікативно-прагматичною спрямованістю "запит інформації", "інформування" завершуються високо- та середньо-низхідним термінальним тоном. Низхідний рух тону у переконуваннях є свідченням інтенсифікації їх смислу з метою здійснення якнайбільшого впливу на слухача. Інтенсифіковані висловлювання несхвалення та незадоволення неофіційного стилю, завершені низхідним тоном високого та середнього тонального рівня, характеризуються високим ступенем емоційності висловлюваного, який зростає, зокрема, із розширенням діапазону термінального тону. Для офіційних висловлювань цієї комунікативно-прагматичної спрямованості характерний середньо-низхідний тон. Він же властивий і для інтенсифікованих висловлювань заперечення та критики.

Вживання низхідних термінальних тонів у конкретній ситуації разом із засобами інших просодичних підсистем, зокрема, рівним рухом тону на наголошених складах, сповільненим темпом, підвищеною гучністю підсилює висловлювання. Проте ефективним самостійним засобом або елементом комплексу засобів інтенсифікації висловлювань виступає високо-низхідний термінальний тон широкого/розширеного діапазону. Він може підсилювати основне семантичне значення, сприяти максимальному досягненню комунікативно-прагматичної настанови. Підсилення вагомості високого низхідного ядерного тону відбувалося під час інтенсифікації за рахунок передуючого йому середнього позитивного тонального інтервалу між шкалою та термінальним тоном. Меншою частотністю відзначений середньо-низхідний тон розширеного/середнього, певною мірою, звуженого діапазону. Діапазон термінального тону також суттєво впливає на інтенсифікацію висловлювань. Широкий діапазон підсилює вплив сказаного на мовця.

Встановлено також, що домінуючими конфігураціями тону у ядерній ритмогрупі є: конфігурація тону з низхідним рухом на наголошеному складі та рівним на ненаголошених низхідний рух тону на наголошеному складі з наступним падінням на ненаголошених складах висхідний або висхідно-низхідний рух тону на наголошеному складі і низхідний або рівний на ненаголошених складах. Вказані специфічні модифікації високого низхідного тону, інтенсифікуючи, зокрема, висловлювання-схвалення, надають їм вищого ступеня позитивного настрою; а у випадку підсилення зацікавлення, підвищують його ступінь.

У процесі інтонаційного оформлення інтенсифікованих висловлювань тональний діапазон виступає одним із засобів їх підсилення. При цьому усі неофіційні та офіційні інтенсифіковані висловлювання реалізуються у розширеному, широкому та середньому діапазонах. Найбільш частотним у висловлюваннях різної прагматичної спрямованості є розширений діапазон.

Природно, що гучність, як один із найбільш виражених параметрів мовлення, в інтенсифікації також відіграє істотну роль. Так, інтенсифіковані висловлювання, за даними аудиторів, характеризуються головним чином, підвищеною та помірною гучністю. Проте із збільшенням ступеня емоційності гучність підвищувалася, сприяючи підсиленню висловлювань, що виражають позитивні та негативні емоції. Контраст за гучністю, який мав місце при інтенсифікації висловлювань, створювався за рахунок чергування помірної зі зниженою та підвищеною гучністю.

У висловлюваннях офіційного і неофіційного стилю підвищена гучність сприяла підсиленню ступеня схвалення, подяки та захоплення. У неофіційному стилі знижена й підвищена гучність набували самостійної ролі при підсиленні захоплення. В офіційних висловлюваннях даної комунікативно-прагматичної спрямованості мала місце помірна гучність. Вираження зацікавлення також супроводжувалося помірною гучністю. Проте аудиторами зауважено, що саме знижена гучність підсилює ступінь зацікавлення і надає при цьому відтінку інтриги/таємниці. Висловлювання, що виражають вибачення, інформування,

вітання, характеризуються підвищеним рівнем гучності. Інтенсифіковане вітання, що супроводжувало радісний емоційний стан мовця, маркувалося підвищеною гучністю, а знижена гучність була характерна для інтенсифікованих вітань з відтінком смутку та певної" неприродності голосу. У більшості реалізацій неофіційного та офіційного стилів висловлювання запиту інформації та несхвалення інтенсифікуються вимовлянням з помірною гучністю. При актуалізації інтенсифікованих заперечень та незадоволень гучність, як правило, підвищена, а критики - помірна. У міру посилення критики висловлювання з її вираженням набувають підвищеної гучності.

Аналіз темпоральних особливостей усіх видів досліджуваних висловлювань показав, що їх інтенсифікації сприяє сповільнений, прискорений і помірний темп.

У помірному темпі найчастіше вимовляються інтенсифіковані висловлювання, які виражають схвалення. При цьому у всіх розглянутих випадках повільний темп при підсиленні схвалення надавав йому відтінку категоричності і підсумковості. Крім того, аудиторами зафіксовано ряд інших особливостей впливу темпу на інтенсифікацію схвалення. Так, сповільнений темп був зафіксований, головним чином, на підсиленні лексичних інтенсифікаторів (*extremely accomplished, an absolute topper*), звідси і всього висловлювання при найвищому ступені схвалення. При перерахуванні схвальних аспектів для підсилення позитивної оцінки високого ступеня використовувався прискорений темп у поєднанні із наростанням гучності. Інтенсифіковані висловлювання-схвалення з відтінками захоплення та здивування позначалися сповільненим темпом. В офіційному стилі при інтенсифікації схвалення переважав помірний темп.

При інтенсифікації компліменту сповільнений темп зареєстровано у висловлюваннях, у яких мовець підсилює риси, що він схвалює чи підкреслює.

У різноманітних варіаціях поєднуються відзначені зони темпу при інтенсифікації захоплення (помірний темп у поєднанні із загальним висхідно-низхідним мелодійним контуром, зміни темпу: сповільнений-помірний-прискорений при наростанні захоплення; сповільнений темп підсилює семантично важливі слова при інтенсифікації захоплення). Помірний темп визнаний характерним для офіційних інтенсифікованих висловлювань.

Домінуючим у висловлюваннях з комунікативно-прагматичною настановою "подяка" є сповільнений темп, а в інтенсифікованих висловлюваннях, які виражають заохочення і при цьому мають відтінок переконування, - помірний. Заохочення офіційного стилю реалізуються у помірному та прискореному темпі.

Сповільнений темп, інтенсифікуючи висловлювання зацікавлення, надає йому відтінку таємничості, а чергування сповільненого і прискореного темпу сприяє наростанню ступеня зацікавлення на інтригуючих моментах. При поясненні сповільнений темп дозволяє виділяти найбільш семантично важливі ключові слова.

Сповільнений темп у висловлюваннях, що виражають вибачення, зареєстровано у випадках, коли мовець підсилює своє справжнє/реальне вибачення. В інших ситуаціях вибачення супроводжується помірним та прискореним темпом, причому прискорений надає висловлюванням вибачення при наростанні емоційності відтінку роздратування.

В інтенсифікованих висловлюваннях запиту інформації частотність помірного, сповільненого та прискореного темпу практично однакова. При цьому відзначалося, що наростання емоційної напруги при запиті інформації супроводжується сповільненням темпу при розширенні тонального діапазону та діапазону гучності. Прискорений темп при інтенсифікації даних висловлювань надає їм відтінку недовіри. Офіційні інтенсифіковані висловлювання запиту інформації реалізуються, в основному, у помірному темпі, який також є домінуючим при підсиленні інформування. Наростання емоційності на протязі блоку висловлювань інформувань сприяють зміни темпу від сповільненого до прискореного. Останній вживається також при сильному ступені емоційного напруження. Найважливіша офіційна інформація підсилюється певною мірою за рахунок сповільненого чи помірного темпу у комплексі з іншими просодичними параметрами.

Для підсилення висловлювань, що виражають вітання, використовується сповільнений темп, який свідчить про високий ступінь емоційності й інтенсивності. Проте в емоційних вітаннях при зниженій гучності зафіксовано помірний темп.

У неофіційних інтенсифікованих висловлюваннях переконування домінуючим є помірний темп, при цьому прискорений надає відтінку роздратування при наростанні емоційності (мовець ніяк не може переконати слухача); сповільнений допомагає підкреслити кожне слово, вимовити його протяжно-переконливо.

Зафіксовано, що сповільнений темп підсилює високий ступінь негативної оцінки, а також надає висловлюванням несхвалення відтінку засудження/осуду. В офіційному стилі інтенсифіковані висловлювання несхвалення реалізуються, головним чином, у швидкому темпі, що пояснюється високим ступенем негативної оцінки, засудження, особистою впевненістю мовця у несхваленні обговорюваного та його категоричністю.

Інтенсифікація критики відзначена випадками чергування сповільненого-помірного-приєкореного темпу у блоці висловлювань, а наростання критики та негативної оцінки супроводжується сповільненим темпом.

Нагнітання незадоволення здійснюється за рахунок зміни темпу від сповільненого до прискореного. Інтенсифіковані висловлювання незадоволення з відтінками роздратування та засудження позначаються прискореним темпом. Незадоволення офіційного стилю реалізуються у прискореному темпі.

При інтенсифікації висловлювань спостерігалось також зміщення наголосу, актуалізованого низхідним кінетичним чи термінальним тоном, на початок синтагми, яке надає сильного підсилення висловлюванню. Крім того, встановлено, що загальний низхідно-висхідно-низхідний мелодійний контур та конструкції з двома низхідними кінетичними тонами інтенсифікують висловлювання, надаючи йому семантичної ваги, виразності та яскравості. Усі зареєстровані складні мелодійні комплекси маркують висловлювання за рахунок особливого виділення. Складний мелодійний контур, утворений двома низхідними тонами, зареєстровано для інтенсифікації висловлювань, що виражають схвалення, захоплення, зацікавлення, пояснення, інформування, вітання, переконування; несхвалення, заперечення, критику, незадоволення.

Викладене досить наочно ілюструється прикладом інтенсифікації висловлювань, прагматичною спрямованістю яких є пояснення. Тут інтенсифікація відбувається у блоці двох висловлювань і досягає, за визначенням аудиторів, середнього рівня:

"I shouldn't have thought there was anything medicolegal about this case," remarked Tuppence.

"Perhaps not," said Tommy. "But I'm simply dying to use that new camera of mine. It's supposed to have the most marvellous lens that ever was or could be." [5].

Відзначимо, що наведені висловлювання інтенсифіковані лексико-граматичними засобами, а саме: емоційно-оціночним прикметником *marvellous*, прислівником-інтенсифікатором *simply*, інтенсифікуючим словосполученням *to die to do smth.*; найвищим ступенем порівняння прикметників *the most marvellous*, підрядним порівняльним реченням *that ever was or could be*.

Розглянемо засоби просодичної інтенсифікації даних висловлювань. У висловлюванні

But I'm simply > \dying\ to use that 'new \camera of mine\|

інтенсифікація досягається завдяки виділенню *I'm simply dying* в окрему синтагму. Оформлення її середнім низхідним термінальним тоном, яким актуалізовано *\dying*, що у свою чергу підсилюється негативним вузьким тональним інтервалом між перед'ядерною *But I'm simply* та ядерною *dying* ритмогрупами, а також передуючою йому внутрісинтагменною короткою паузою, посилює вираження мовцем свого стану при поясненні наміру. Далі думка

підкріплюється ще одним аргументом за рахунок підкреслення *new* позитивним середнім тональним інтервалом між ненаголошеними *to use that i* сильно наголошеним 'new та негативним вузьким - на стику 'new та 'scamega. Таке оформлення створює контраст з оточуючими словами. Більше того, підсиленню пояснення тут сприяє і сповільнення темпу, що досягається через емфатичне подовження приголосного [d]: *dddying*. Зауважимо, що висловлювання реалізовано у розширеному діапазоні.

Інтенсифікація продовжується у наступному висловлюванні *It's supposed to have the most "marvellous lens" that "ever was or could be"*

сильне лексико-граматичне оформлення якого підсилюється інтонаційною організацією за допомогою серії низхідних тонів різного висотно-тонального рівня: "marvellous, lens, was, i could. Комбінація двох низхідних тонів, перший з яких ширший, сильніший і виконує емоційно-експресивну виділяючу функцію, інтенсифікуючи те слово, яке він оформлює. У даному випадку така конструкція слугує підсиленню інтоногрупи *It's supposed to have the most marvellous lens*. При цьому низхідний рух тону на ділянці *It's supposed to have the most* сприяє виділенню емоційно-оціночного прикметника "marvellous, оформленого сильним наголосом та високо-низхідним тоном. Окрім цього, він підсилений сповільненням темпу, що досягається через емфатичне подовження приголосного [m]: *mmmarvellous*. Інтоногрупа *that ever was or could be* оформлена ще однією комбінацією двох низхідних тонів, проте у даному випадку другий тон ("could) є сильнішим та емоційнішим. Інтенсифікація висловлювання відбувається також завдяки розширенню тонального діапазону за рахунок зміни діапазону низхідних тонів ("marvellous, lens, was, could), що надає відтінку переконаності та впевненості при і поясненні. Зазначимо, що розглянуті висловлювання реалізовані з помірною гучністю.

Як бачимо, для інтенсифікації пояснення у даному прикладі використані такі просодичні засоби та їх комплекси: середній низхідний тон, підсилений негативним тональним інтервалом та короткими паузами; емфатичний наголос; конструкція з двома низхідними тонами різного висотно-тонального рівня; розширений тональний діапазон; сповільнений темп.

Узагальнюючи результати проведеного експериментально-фонетичного дослідження неважко побачити, що у неофіційному та офіційному стилях комунікації виділення елементів найбільшого комунікативного значення та підвищення ступеня емоційної насиченості з метою привернення уваги чи впливу на слухача досягається, в основному, за рахунок описаної вище варіативності просодичних ознак.

На наш погляд, результати дослідження, викладені у даній праці, можуть виявитися корисними у випадку їх ефективного використання у вузівській практиці навчання культури коректного інтонаційного оформлення англійського мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Никитин М.В. Основы лингвистической теории значения. - М.: Высш. шк., 1988. -168 с.
2. Киселева Л.А. Вопросы теории реченого воздействия. - Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1978. - 160с.
3. Алексієвць О.М. Обґрунтування ознак систематизації інтенсифікованих висловлювань // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Дослідження молодих вчених. Серія "Філологія". Вип. 4. Актуальні проблеми вивчення мови, мовлення і перекладу / Відп. ред. І.В. Корунедь. - К.: КДЛУ, 1997. - С. 11-17.
4. Kalita A.A. Polyfunctional Approach to the Problem of Singling out the Basic Intonation Components // IATEFL-Ukraine Newsletter. - 1997. -No. 9. -P.14-16.
5. Christie A. Partners in Crime. Vol. 1. - L.: Harper Collins Audiobooks.